

DAVID PORTER'İN ANILARI IŞIĞINDA GARP OCAKLARI'NDA TÜRK-AMERİKAN
MÜCADELESİ VE AMERİKA'NIN GÜNÜMÜZDE BÖLGE ÜZERİNDE POLİTİKALARI
*TURKISH-AMERICAN STRUGGLE IN THE WESTERN BATTLEFIELD IN THE LIGHT OF
DAVID PORTER'S MEMORIES AND AMERICAN'S POLICIES ON THE REGION TODAY*

EBRU GÜHER*

Öz: Osmanlı Devleti'nin Akdeniz'de gelişip güçlenmesinde büyük rolü olan Garp Ocakları, jeo-politik ve jeo-stratejik öneminden dolayı sürekli büyük güçlerin mücadelesine sahalarından birini oluşturmuştur. Amerika bağımsızlığını elde ettikten sonra; uluslararası ticari faaliyetlere ağırlık vermiş, bu anlamda en önemli alanlarından biri de Akdeniz olmuştur. Siyasi gücün ekonomik gücüne geçtiğini kavrayan Amerika kendini, dünya ticaretinde hatırı sayılır bir konuma getirme gayreti içerisinde bulmuştur. Amerika, ticaret amacıyla Garp Ocakları'nda "Berberi Korsanları" adıyla anılan gruplarla münasebete geçmiştir. Bu çalışmada; Garp Ocakları'nın yapısı, Osmanlı Devleti'yle ilişkileri anlatıldıktan sonra ABD ile münasebetleri genel anlamda değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu çalışmada *Memoir of Commodore David Porter of The United States Navy* adlı eser temel kaynaklardan biri olarak kullanılmıştır. Adı geçen eser; ABD'nin Osmanlı Devleti'ndeki ilk diplomatı olan David Porter'in oğlu David Dixon Porter tarafından kaleme alınmış olup; babasının o dönemde kendine bıraktığı evrak, notlar ve mektuplardan oluşmuştur. Eser, Amerika ile Osmanlı Devleti'nin ilk ilişkilerinin başladığı Garp Ocakları'ndaki mücadelelerini aydınlatması bakımından büyük önem arz etmektedir. Bu çalışma, aynı zamanda konuyla ilgili başta arşiv kaynakları olmak üzere yerli ve yabancı eserler de desteklenmeye çalışılmıştır. Çalışma sonucunda; bu bölgelerin günümüzde olduğu gibi geçmişte de büyük güçlerin etkinliklerini artırmak için mücadele verdiği, ABD'nin adım adım donanmasını geliştirerek dünya arenasında nasıl güçlendiği aydınlatılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: ABD • Osmanlı Devleti • David Porter • Korsanlık • Tüccar Gemileri • Ticari Antlaşmalar

Abstract: The Western Battlefield, which has a big role in the development and strengthening of the Ottoman Empire in the Mediterranean, had continuously created one of the struggle fields of the great powers due to its geo-political and geo-strategic significance. After America had gained its independence; focused its attention on international commercial activities, in this sense, the Mediterranean has been one of the most important areas of it. America, which understood that if the economic power was good, political power would also increase, had found itself in an effort to bring a respectable position in the world trade. America started to relations with the group known by the name of "Barbary Pirates" in the Western Battlefield for commercial purposes. In this study; Relations with the United States have been tried to evaluate in a general sense after telling the Ottoman Empire relations and the structure of the Western Battlefield. The work named *Memoir of Commodore David Porter of The United States Navy* had been used as one of the main sources in this study. Mentioned book; was written by David Dixon Porter who was son of David Porter who was the United States' first diplomat in the Ottoman Empire; was composed of notes, documents and letters which were left him by his father at that time. The book is a great importance in terms of lighting their struggles in the Western Battlefield where the first relationships of Ottoman Empire and America began. With this study, primarily the archival sources relevant to the subject and also local and foreign works have been tried to promote. At the end of the study; it has been aimed to explain that these regions struggled to improve the effectiveness of large power nowadays as in the past and how the United States became stronger in the world arena by strengthening its navy step by step.

Keywords: The United States • The Ottoman Empire • David Porter • Piracy • Merchant Ships • Trade Agreements

* Yrd. Doç. Dr., Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Osmaniye.
ebru.gur@osmaniye.edu.tr

Osmanlı Devleti Döneminde Garp Ocakları'nın Yapısı

Akdeniz, sahip olduğu siyasi ve stratejik konumu¹ ile taşıdığı ticari/ekonomik potansiyelinden dolayı tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmış ve büyük güçlerin mücadele sahalardan biri olmuştur².

Akdeniz'e kıyısı olan Afrika'da Türklerin varlığı IX. yüzyıldan itibaren başlamıştır³. Osmanlı Devleti zamanında Afrika hâkimiyeti Yavuz Sultan Selim'in 1517'de Mısır'ı fethetmesiyle başlamıştır. Yavuz Sultan Selim ve Kanuni Sultan Süleyman ilk zamanlarda Akdeniz'in Afrika sahillerini ele geçirme niyetinde olmamışlardır. Çünkü bu bölgeler merkezden oldukça uzak, iktisadi açıdan bir cazibesi olmayan, hanedanların ve çıkar çatışmalarının yoğunluğu sebebiyle kontrol altına alınması zor bir yerdi. Fakat İspanya ve Portekiz'in bölgedeki faaliyetleri⁴, küçük mahalli hükümdarların kontrol altına alınmak istenmesi, korsanlık yoluyla Akdeniz'in kontrolünün sağlanmak istenmesi ve Endülüs'teki Müslümanlara yardımcı olmak gibi sebeplerden dolayı devlet bu bölgelere yoğunlaşmaya başlamıştır⁵.

Mısır'ın fethedilmesinin ardından Habeşistan, Sudan da dâhil olmak üzere bütün Kuzey Afrika'nın Osmanlı hâkimiyetine girmesi XX. yüzyılın başlarına kadar sürmüştür⁶. Böylece Osmanlı Devleti'nin Kuzey Afrika hâkimiyeti ile Akdeniz'de Müslümanlar hâkim güç haline gelirken ticaret yollarının güvenliği sağlanarak Akdeniz hâkimiyetinin devamı sağlanmıştır⁷.

Bu dönemde Afrika kıtası çeşitli bölgelere ayrılmıştır. Bunlar; Mısır, Garp Ocakları (Cezayir, Tunus, Trablusgarp), Biladü's-Sudan (Çad, Nijer, Mali, Moritanya, Senegal, Gambiya, Gine Bisau, Fildişi Sahili, Burkina Faso, Kamerun, Nijerya, Gana, Benin, Togo, Liberya, Sierra Leone), Habeşistan (Sudan, Etiyopya, Eritre, Somali, Cibuti, Uganda) ve Zengibar Sultanlığı (Kenya, Tanzanya, Mozambik) gibi bölgelerden meydana geliyordu⁸.

Bu bölgeler İslam'dan önce Berberilerin idaresi altında yaşamıştır. Zaman içerisinde bu bölgelere sırasıyla Romalılar⁹, Araplar, İspanyollar ve Osmanlılar hâkim olmuştur¹⁰. Kuzey Afrika'da XIX. ve XX. yüzyıllarda Osmanlı Devleti'nin egemenliğindeki Cezayir, Tunus, Trablusgarp eyaletlerine verilen ortak ada "Garp Ocakları", "Mağrib Ocakları" veya "Berberi Ocakları" denirdi¹¹. Osmanlı Devleti buralarda etkin olmak için Garp Ocakları'na başta asker olmak üzere; çeşitli silah ve mühimmat ile kumaş, gemi direği, demir gibi çeşitli malzeme tedariki sağlamıştır¹².

XVI. yüzyıldan itibaren Akdeniz hâkimiyet mücadelesinde Kuzey Afrika kıyılarındaki önemli yerlere yerleşmiş bulunan birçok devlete ait korsanlar bulunmaktaydı. Bu korsanlar özellikle XVIII.

¹ Özkan 1994, 10.

² Köse 2010, 266.

³ Toprak 2012, 225.

⁴ Antony 2007, 21.

⁵ Angel de Bunes 1999, 392-393.

⁶ Kitapçı 1999, 413.

⁷ Köse 2010, 3.

⁸ Kavas 1999, 422.

⁹ Cin 1991, 15-16.

¹⁰ Fedai 2008, 4.

¹¹ Çetin 2002, 926.

¹² BOA, 279/11607; BOA, 1140/50660; BOA, 332/13772; BOA, 1088/4802; BOA, 1132/50285; BOA, 1212/54327; BOA, 69/3267; BOA, 1070/47104; BOA, 673/28251.

ve XIX. yüzyıllarda devletlerarası ilişkilerde önemli bir mesele haline gelmişti. Bu durum Osmanlı Devleti'ni de yakından etkilemiş; deniz ticaret filolarına saldıran yabancı korsanlara karşı etkin mücadele kararı alınmıştır¹³.

Garp Ocakları'na bağlı korsanlar; Akdeniz'de ticari amaçla dolaşan gemilerin, ocaklarla veya Osmanlı Devleti ile savaş halinde olan/ticaret anlaşması olmayan devletlere ait gemilerin adeta korkulu rüyası olmuştur¹⁴. Bu bölgelerde korsanlık hem şerefli hem de gelir getiren bir geçim yolu sayılırdı¹⁵. Korsanlar, Akdeniz ve Atlas Okyanusu'nda yabancı devletlerin ticaret gemilerini yağmalarken; yeniçeriler de müttefik Arap aşiretleriyle birlikte Afrika içlerine kadar gidip yerli kabilelerden vergi topluyordu¹⁶.

Garp Ocakları merkezde gelen paralar değil, özellikle deniz ticareti ve Avrupa'nın güney sahillerinden elde edilen vergiler sayesinde ayakta kalabiliyordu¹⁷. Osmanlı Devleti, Garp Ocakları'nı ilk zamanlarda tek yönetim altında, daha sonraları ise yönetimleri birbirinden ayırmak suretiyle yönetmiştir¹⁸. Bu bölgeler *salyaneli* (yıllıklı) yerlere dönüştürülmüş; bu da zaman içerisinde bölgeye hâkim olan paşaların zengin olma yollarını aramalarına neden olmuştur¹⁹. Zaman içerisinde idarede meydana gelen bir takım aksaklıklar neticesinde bu bölgeler Osmanlı Devleti ile bağlantılarını azaltmış, bağımsız olarak hareket etmeye başlamıştır. Buna bağlı olarak Garp Ocakları sadece savaş esnasında donanma birliklerini göndermiş ve 2-3 senede bir padişaha hediye verir olmuşlardır²⁰.

XVIII. yüzyıl sonlarında Osmanlı devlet merkezinin zayıflaması ve ocakları idare edenlerin itaatten uzaklaşması neticesinde Osmanlı Devleti buradaki yöneticilere ferman göndererek anlaşmalı ülke gemilerine ve vatandaşlarına zarar verilmemesi yönünde direktifler göndermiştir²¹. Buna rağmen gittikçe güçlenen dayılar ve beyler kendi menfaatlerine uygun olarak hareket etmeye başlayarak²², XVIII. yüzyılın sonlarında Osmanlı Devleti ile bağlarını iyice gevşetmişlerdir. Özellikle Barbaros Hayrettin Paşa²³, Turgut Reis, Murat ve Piri Reisler zamanında bu faaliyetler artarak Batı Akdeniz'de Avrupa ticaret gemileri için büyük engel teşkil etmeye başlamıştır²⁴. Buradaki korsanlar tarafından esir alınan ve fidye ile sonradan kurtulan ünlülerde vardır. Bunlar arasında Katolik kilisesi rahibi St. Vincent de Paul ve Don Kişot'un yazarı İspanyol edebiyatçı Miguel de Cervantes bulunmaktadır²⁵.

Garp Ocakları'ndaki korsanlar başına buyruk hareket etseler de, Osmanlı Devleti'nin özellikle

¹³ Bozkurt 2002, 211; Kütükoğlu 1968, 57-11.

¹⁴ Köse 2010, 272-273.

¹⁵ Toprak 2012, 226.

¹⁶ Kuran 1999, 399.

¹⁷ Kavas 1999, 424.

¹⁸ Toprak 2012, 225-226.

¹⁹ Erhan 1998, 128.

²⁰ Pakalın 1983, 646.

²¹ Fendoğlu 2002a, 180-181; Jewett 2002, 1.

²² Akçura 1940, 30-31.

²³ Özdemir 2005, 134; Öztuna 1979, 143.

²⁴ Kurat 1964, 176.

²⁵ Jewett 2002, 1.

batıya karşı mücadelesinde donanma birliklerini Kaptan-ı Derya'nın emrine vererek destek olmuşlardır²⁶. Özellikle donanma limanları olan İstanbul, Gelibolu, İzmit, Sinop ve Rodos ile işbirliği içerisinde olmuşlardır²⁷. Çeşitli milletlerden müteşekkil ve batının korsan adını verdikleri reis veya *levend* denen Osmanlı denizcileri sayesinde Akdeniz'de büyük zaferler kazanılmıştır²⁸. Bunun yanında Osmanlı Devleti, Garp Ocakları'nın desteğiyle İspanya'nın Kuzey Afrika ve Endülüs'te uyguladığı sömürgeci siyasetin devamını engellemek için²⁹, Endülüs Müslümanlarına göndermiş olduğu donanmayla Akdeniz'in güney sahilindeki Cezayir, Tunus, Trablusgarp ve çevresindeki şehirlere yerleşmiştir³⁰. Bu noktadan hareketle Garp Ocakları, Osmanlı Devleti'nin özellikle Akdeniz'deki siyaseti açısından önemli bir rol üstlenmiş³¹, Akdeniz'in Türk gölü olmasına büyük katkı sağlamıştır.

Amerika Birleşik Devletleri ile Garp Ocakları Arasındaki İlişkiler

Akdeniz stratejik önemi dolayısıyla tarih boyunca büyük güçler tarafından önemli mücadelelere sahne olmuştur. Bu büyük güçlerden biri olan Amerika, 1783 yılında bağımsızlığını elde ettikten sonra uluslararası ticari faaliyetlere ağırlık vermiş, bu anlamda en önemli alanlarından biri de Akdeniz olmuştur³².

Avrupa, Asya ve Kuzey Afrika'da geniş toprakları, Karadeniz, Marmara, Akdeniz, Kızıl Deniz, Umman Denizi ve Basra Körfezi'nde çok sayıda önemli liman ve iskeleleri bulunan Osmanlı Devleti stratejik öneminden dolayı Amerikan ticaret çevrelerinin ilgisini çekmiştir³³. Bu stratejik yerlerden biri olan Kuzey Afrika topraklarında ticaretini geliştirmek isteyen Amerika, Garp Ocakları ile XVIII. yüzyılda münasebete geçmiştir. Bu bağlamda Amerika ile Osmanlı Devleti arasındaki ilk ilişkiler³⁴, XVIII. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin gerilemeye başlamasına rağmen hâlâ Akdeniz'de hâkimiyetini yitirmedeği yıllara tesadüf etmektedir.

Amerikan kolonilerinin 1774 yılında bağımsızlığı kazanmasının akabinde, İngiltere, Akdeniz'de faaliyet gösteren Amerikan gemileri üzerindeki himayesini kaldırmıştır³⁵. Bunun yanında Amerika'nın güçsüz bir durumda bulunması (gerek yeni kurulmuş bir devlet olması gerek savaş mürettebatının ve gemilerinin yetersiz oluşu) doğal olarak korsanların açık hedefi haline gelmesine neden olmuştur³⁶. İlk dönemlerde güçsüz olan Amerika, Akdeniz'de gemilerinin rahat bir şekilde dolaşım³⁷, ticaret yapan vatandaşlarını koruyup onlara birtakım imtiyazlar sağlamak için³⁸ Garp Ocakları ile uzlaşma yollarını aramıştır.

Amerikan başkanı Thomas Jefferson zaman içerisinde, Amerikan donanması kendini yenileyip

²⁶ Kuran 1999, 399

²⁷ Eickhoff 1999, 385.

²⁸ Kavas 1999, 423.

²⁹ İnalçık 2011, 165.

³⁰ Kavas 1999, 423.

³¹ Acıpınar 2010, 16-17.

³² Güler 2005, 230.

³³ Atamer 1967, 20.

³⁴ Özmen 2007, 197.

³⁵ McNamara 2016.

³⁶ Kurat 1964, 175.

³⁷ Şafak 2003, 34.

³⁸ Erhan 1991, 457.

güçlenince Amerika'nın gücünü ve cesaretini kullanarak denizlerdeki ticari emniyetinin sağlanabileceğini gündeme getirmiştir³⁹. Bu anlamda Jefferson, korsanlara boyun eğmek yerine birkaç modern savaş gemisi vücuda getirip korsanlara karşı kolaylıkla mücadele edilebileceğini savunmuştur⁴⁰.

Cezayir Beylerbeyliği'nin 1783–1793 yıllarında Amerika'nın ticaret filolarına el koyması⁴¹ Amerika için artık bir mücadelenin ve anlaşmanın kaçınılmaz olduğunu ortaya koymuştu. Amerika'nın Kuzey Afrika bölgesinde ilk gerçekleştirdiği anlaşma Garp Ocakları'nın dışında kalan Fas iledir. Amerikan temsilcisi Thomas Barclay, Fas'taki İspanya Konsolosu'nun da yardımıyla 1787 yılında Fas ile 25 maddeden oluşan ve tarihte Amerika ile Hıristiyan olmayan bir devlet arasında imzalanan ilk anlaşma⁴² olan barış anlaşmasını imzalamıştır. Amerika Garp Ocakları eyaletleriyle; sırasıyla 1795 yılında Cezayir, 1796 yılında Trablus ve 1797 yılında Tunus ile ticari antlaşmalar imzalamıştır.

Amerika ve Cezayir Garp Ocağı Arasındaki İlişkiler

Garp Ocakları arasında en güçlü ve itibarlı olan Cezayir idi. Zira Cezayir Beylerbeyi, Tunus ve Trablus'ta halk arasında "*Sultan-ül Cezayir*" unvanıyla anılırdı. Barbaros Hayrettin Paşa, Osmanlı Devleti hizmetine girince Cezayir Beylerbeylik olarak kendisine ihdas edilmiştir⁴³. Cezayir idaresi genel olarak; Beylerbeyiler Devri (1518-1587), Paşalar Devri (1587-1659), Ağalar Devri (1659-1671) ve Dayılar Devri (1671-1830) olmak üzere başlıca dört döneme ayrılmaktadır⁴⁴.

Cezayir'in yerel güçlerini genelde İzmir, Aydın, Rodos, Antalya ve Adana'dan gelen gönüllüler oluşturmuştur. Son dönemde ocakların başında bulunan kişilere "*dayı*" adı verilmiştir. Dayılar Avrupa donanmalarını yenmiş, büyük zaferlere imza atmışlardı. Zaman içerisinde Osmanlı Devleti'nin gönderdiği valileri dinlememeye başlayan dayılar arasında rekabet ve geçimsizlik baş göstermiş; güçlenen Avrupa karşısında da dirayet gösterememişlerdir⁴⁵.

Amerika'yı Garp Ocakları'nda en fazla zorlayan Cezayir korsanlarıydı. Cezayir'in Batı Akdeniz'in en güçlü donanması sayılabilecek kendine özel bir donanması vardı. Öyle ki bu donanma Osmanlı Devleti'nin Batı Akdeniz'deki savunma gücü görevini yürütüyordu⁴⁶. Cezayir korsanları, 1785 yılında Amerikan, Maria ve Dolphin gemilerini yakalayıp Cezayir'e götürmüşlerdi⁴⁷. Esir alınan kaptan O'brien, Amerika'ya Cezayir'e vergi vermek suretiyle bir barış anlaşması yapması için bir mektup yazmış⁴⁸; nihayet barış anlaşması 5 Eylül 1795 yılında Cezayir'de yapılmıştır.

Amerika'nın Osmanlı Devleti'ndeki ilk elçisi David Porter'e göre; 1795 yılında Amerika, Cezayir ile yaklaşık bir milyon dolara mal olan utanç verici bir barış anlaşması imzalamıştır. Bu utanca daha fazla göz yumamayan Amerika, küçük bir donanma oluşturmuştur. Bu donanma; Constitution (44 toplu), President (44 toplu), United States (44 toplu), Chesapeake (38 toplu), Constellation (38 toplu)

³⁹ Breitman 2009, 16; Steel 2001, 20.

⁴⁰ Steel 2001, 20.

⁴¹ Erhan 1998, 130.

⁴² Kurat 1964, 181.

⁴³ Pakalın 1983, 646; Kahraman 1993, 485.

⁴⁴ Toprak 2012, 227.

⁴⁵ Pakalın 1983, 285.

⁴⁶ Hizmetli 1994, 87.

⁴⁷ Kurat 1964, 180-182.

⁴⁸ Erol 1979, 690-692.

ve Congress (38 toplu) gemilerinden oluşturulmuştu⁴⁹. Böylece Amerika tarihinde ilk defa modern donanmanın temelleri atılmıştır⁵⁰.

Bunun dışında Amerikan donanması, düşmanlara karşı devamlı kendini yenilemiştir. David Porter bunu; “...en iyi ailelerin çok sayıda genç çocuğu ve o anda favori dalda olan donanma hizmetine katılmak için yaşları donanmaya katılmaya engel olmayan birçok akıllı erkek çocuk deniz subayı olarak alındı. Komutan, subaylar ve denizciler günün hissiyatına ve Amerikalıların çok uzun süre göndermiş olduğu hakareti temizleme arzusuna yürekten katılmıştır...⁵¹” şeklindeki sözlerle özetlemiştir.

Cezayirli korsanlara karşı geliştirilen Constellation’a (38 toplu) gemiye Kaptan Asteğmen olan David Porter görevlendirilmiş; daha sonra tecrübeli bir denizci olan Thomas Truxton komuta etmiştir⁵². 1798 yılında Cezayir gemilerinin saldırıları Amerikan meclisini 6 gemi daha inşa edilmesi hususunda yetki vermeye mecbur kılmıştır. David Porter; “...Amerikan tarafsızlığına ve Amerikan ticaretine saygı göstermeyi öğretmek için elimizde sadece Ganges, Constellation ve Delaware dünyanın ikinci donanma gücünü öğretmek için kullanılabilirdi...⁵³” sözleriyle Amerikan donanmasının artık istenilen düzeye ulaştığının sinyallerini vermeye çalışmıştır.

Amerika’da John Adams’ın başkanlık yaptığı dönemin başlarından itibaren Garp Ocakları’nın dayıları, para ve deniz erzaklarını içeren haraç miktarını arttırmayı talep etmiştir. Bunun üzerine Adams yönetimi, Fransa ile gemilerinin serbest kalması hakkında bir barış yapar yapmaz, Ocak 1800’e kadar Akdeniz’e bir deniz filosu göndermeyi planlamıştır. Amerikan başkanı John Adams’ın bu çabalarını, David Porter; “John Adams donanma ve ülke için bir şanstı. Kıyılarımızı ve ticaretimizi korumak için bir donanma gerekliliğinin farkındaydı. Genç cumhuriyetin kaynakları ile orantılı bir boryuta artırmak için elinden gelen her şeyi yaptı. Bu John Adams’ın Cezayirlilere karşı ticaretimizi savunma politikasıydı⁵⁴” şeklindeki sözlerle desteklemiştir.

Cezayir dayısı, Amerika’nın 1800 yılında 100.000 dolar tutarında yıllık vergiyi vermesi için Cezayir’e giden George Washington gemisinden, Osmanlı Sultanı’na göndermek istediği hediyeleri ve elçiyi İstanbul’a taşımamasını istemiştir⁵⁵. Bu gemilere de Cezayir bayrağı çekilmişti. Kaptan Bainbridge, kendisine eşlik eden Cezayir gemileriyle beraber İstanbul’a götürülüp dönemin padişahı III. Selim’in huzuruna çıkarılmıştır. Böylece tarihte ilk resmi Amerikan yetkilisi İstanbul’a gelmiş oluyordu. David Porter; “...Amerika’nın en iyi dostuyla savaşa girmesinin ardından Amerika’nın Cezayir, Trablus ve Tunus’a haraç ödemeye, gemi vermeye ve donanma teçhizatları vermeye razı olması neredeyse imkânsız bir şeydi; ancak durum bu idi ve 1800 yılında George Washington, Kaptan Bainbridge ‘dayıya’ ödenecek haraçla birlikte Cezayir’e gönderilmişlerdir. Sonraları ülkesinin onuru için cesurca savaşacak olan kahraman Bainbridge’nin bu aşağılayıcı görevle görevlendirilmesi karşısında duyguları ne olabilirdi ki. Ancak ne kadar nahoş olsalar da deniz subayları verilen emirleri uygulamak zorundaydılar. Hükümetimiz Berberi güçlerle mücadelede daha ihtiyatlı olsalardı bu haydutlarla daha az sıkıntı yaşardık.

⁴⁹ Porter 1875, 14.

⁵⁰ Feyzioğlu 2009, 6.

⁵¹ Porter 1875,17.

⁵² Porter 1875, 17.

⁵³ Porter 1875, 25.

⁵⁴ Porter 1875, 26.

⁵⁵ Porter 1875, 44.

Günümüzde Bainbridge'nin duygularını bir hayal edelim. Meclisin Cezayir dayısına büyük denizlerde tüccarlarımızı taciz etmemek için ulusal bir gemide haraç olarak vermek kaydıyla 100.000 dolar tahsis edildiğini duysaydı... Ancak bunu yapan kişi de bugünün olmasa da o günün kahramanıydı; fakat bu durum ordunun bu korsanvâri devletlere karşı adım atana kadar ve bayrağımıza karşı saygı duymasını öğretilene kadar durum böyle değildi. Ülkenin herhangi bir yere haraç ödeme adabını sorgulamaya başlamasını sağladı. Aslında bu aşağılayıcı faaliyette tek teselli neredeyse bütün Avrupa ülkelerinin berberi korsanlara haraç ödemeleridir ve yetkililerini bu yolla dostane ilişkilerini idame ettirebilmeleri için görevlendirmeleridir⁵⁶ diyerek Amerika'nın düştüğü durumu dile getirmiştir.

İmzalanan barış anlaşmasına rağmen Cezayir korsanlarının saldırıları devam etmiştir. Örneğin 21 Mart 1811 yılında Cezayir'de korsan gemileri tarafından Amerikan gemileri zapt edilince, bu durum Amerika tarafından Osmanlı Devleti'ne iletilmiştir⁵⁷.

Cezayir korsanlarının tecavüzlerinden gün geçtikçe endişe duyan Amerika, donanmasını daha fazla güçlendirme kararı almış; akabinde korsanlara karşı mücadele etmeye başlamıştır. Zira 14 Ağustos 1815 tarihinde Kaptan-ı Derya Hüsrev Mehmet Paşa, II. Mahmut'a gönderdiği resmi yazıda Amerikan donanmasının saldırısını; "Cezayir Ocağı ile Amerika Devleti arasında düşmanlık meydana geldiğinden, kırk kadar Amerikan savaş gemileri Cezayir önlerine gelip denizyoluyla kuşatmışlardır. Bunlar gelmezden önce korsanlığa çıkmış bulunan Cezayir tekneleri haberi olmadan anılan gemilerle karşılaşmışlar, Cezayir gemileri ve tekneleriyle savaşa başlamışlardır. Cezayir kaptan gemisinin arkası savaşta dökülüp, gemiyi Amerikan tekneleri ele geçirmişler ve yanındaki diğer tekneyi de yakmışlardır. Kaptanın arkadaşılarından olan gemilerden bir tanesi Cezayir Limanı'na girerek kurtulmuştur. Korsan gemileri kaçarak bir yere sığınmışlardır. Başka bir anlatıma göre onları da Amerikan gemilerinin ele geçirmiş olduğunu İspanya tarafından gelen bir Çamlıca gemisi gelip haber verir...⁵⁸", şeklindeki cümlelerle haber etmiştir.

Esasen gittikçe başına buyruk hareket eden ve otorite dinlemeyen korsanlardan Osmanlı Devleti yönetimi de pek hoşnut değildi. Örneğin dönemin padişahı II. Mahmut Cezayirli korsanların aşırı hareketlerinden kaygılandığını şu sözlerle ifade etmiştir: "Bu Cezayirliüler dâhi düşüncesiz bir takım adamlardır. Gemileri almışlar bâri adamlarını katl etmeyeler idi. İşte düşmanın eline dâhi fırsat girince böyle ider. Allah vire beyleri buluna idir⁵⁹".

Cezayir Garp Ocağı'nın aşırı hareketlerinden rahatsız olan sadece Amerika değildi. Arşiv belgelerine göre; 1816 yılında Beç'te basılan resmi gazetenin bir nüshasında, Akdeniz'de dolaşan Amerika donanması kumandanını Cezayir ile Amerika arasında imzalanan anlaşma, Cezayir Beylerbeyi tarafından tasdik edilmediği takdirde bunun savaş sebebi sayılacağını yazılmıştır. İngiltere, Avusturya, Rusya ve Prusya Devletleri arasında Garp Ocakları aleyhine bir nevi ittifak görüşmesi için Londra şehrinde bir toplantı yapılmıştır⁶⁰.

Amerika ve Trablusgarp Garp Ocağı Arasındaki İlişkiler

Kuzey Afrika'daki Garp Ocakları'ndan en doğuda ve merkeze en yakın olan Trablusgarp⁶¹, Kaptan-ı

⁵⁶ Porter 1875, 44.

⁵⁷ BOA, 245/13782.

⁵⁸ BOA, 746/35259.

⁵⁹ BOA, 458/ 22557.

⁶⁰ BOA, 1283/ 49739, BOA, 1283/ 49765.

⁶¹ Toprak 2012, 233.

Derya Sinan Paşa ve Turgut Reis'in çabalarıyla 1551 yılında Malta şövalyelerinden teslim alınmıştır. Trablusgarp beylerbeyliğine ilk önce Murat Paşa daha sonra Turgut Reis Paşa tayin edilmiştir⁶².

Fizan'a kadar bugünkü Libya Devleti'nin tamamına yakın bir coğrafyayı Murat Paşa ele geçirdiyse de buradaki kabileler Turgut Reis'in dokuz yıllık yönetimi ile devlete bağlanmıştır⁶³. Turgut Reis'in ölümü sebebiyle Trablusgarp'ın merkez ile olan ilişkisi zayıflasa da Trablus korsanları Akdeniz'e hâkim olmuşlardır⁶⁴.

Trablusgarp'ı önceleri merkezden atanan beylerbeyleri yönetirken XVII. yüzyıldan sonra dayılar yönetmeye başlamış, XVIII. yüzyılda ise Karamanlı ailesi söz sahibi olmuştur⁶⁵. Trablusgarp özellikle Karamanlılar döneminde (1711-1835) dış baskılara maruz kalmış; Avrupa ve Amerika'nın ticaret gemilerinden vergi alınması ilişkilerde gerginliğe yol açmıştır⁶⁶. Nitekim 1800 yılında Trablus Paşası Yusuf Karamanlı, Amerika'dan fırkateyn alan Tunus beyine gösterilen iyi muamelenin kendine gösterilmediği bahanesiyle Amerika'ya düşmanca bir tavır sergilemiş⁶⁷, Amerika'nın 1796'den beri Akdeniz'de ticaret filolarını korsanlara karşı korumak için verdiği 83.000 dolarlık verginin artırılmasını istemiştir⁶⁸.

1800'de bir Trablus korsan gemisi, New York'tan gelen şeker, kahve, sığır eti yüklü bulunan bir Amerikan gemisini Trablusgarp'a getirerek Amerikan sancak gönderini indirmiştir⁶⁹. David Porter bu durumu; "...tüm önlemlerimize ve artık savaş istemememize rağmen hükümet artık savaş vaktinin geldiğini ve düşmanı defetmek için bir fırkateyn gönderme fikrinin gerekli olduğunu görmüştür. Ancak gemiler denize varmadan, haraç olarak beklediği hediyeyi beklemeden yorulan Berberi Paşa Trablus'daki Amerikan sancak gönderini indirdi. Bu hareket bize yapabileceği en büyük hakaret ve Birleşik Devletlere karşı bir savaş ilanıydı. Amerikan filosu President (44 toplu) Kaptan James Barron; Philadelphia (88 toplu) Kaptan S. Barron, Essex (32 toplu) Kaptan Bainbridge, Enterprise (12 toplu) Kaptan Lieut C. Sterrett bulunmaktaydı..."⁷⁰ şeklindeki sözlerle açıklamıştır.

Amerikan yönetimi Trablusgarp eyaletinin bu tutumu üzerine hazırlıklara başlayarak deniz filolarını bölgeye göndermiştir. Amerikan gemilerinin tamamı başkanlıkta büyük flamayı göndere çeken Commodore Dale'nin emrindeydi. Bu filo teçhizat alırken, David Porter en büyük gemilerden birinin birinci ya da ikinci ismi olacakken, deneyimleri ona aktif hizmet ve terfi için en iyi şansın küçük gemilerde bulunacağını öğretmişti. Bundan dolayı David Porter, Enterprise gemisinde yer almıştır⁷¹.

Enterprise, korsan gemilerinin bayraklarını indirme hazzını yaşayan ilk Amerikan gemisidir. Bu geminin iyi yönetiminin yanında istediği yöne yönelmesi ve düşmanı takip edebilmesi özelliği başa-

⁶² Kuran 1999, 399.

⁶³ Kavas 2012, 288.

⁶⁴ Fahreddin – Nabi 2014, 739.

⁶⁵ Toprak 2012, 233.

⁶⁶ Kavas 2012, 289.

⁶⁷ Gencer *et al.* 2008, 28.

⁶⁸ Fahreddin – Nabi 2014, 739.

⁶⁹ Gencer *et al.* 2008, 28.

⁷⁰ Porter 1875, 45.

⁷¹ Porter 1875, 459.

rısında büyük role sahipti. Bundan dolayı Enterprise gemisi, Trablusgarp korsanlarının üç defa sancağı vurmalarına karşın çok az bir hasar almıştı⁷².

1802 yılında ise Amerikan donanması Kumandan Morris'in öncülüğünde üst düzey bir filo oluşturmak suretiyle Trablusgarp'a karşı bir savaş açmıştır. Amerikan hükümetince, Amerikan donanmalarına karşılaştıkları herhangi bir Trablus gemisine el koyma ve kamulaştırma yetkisi verilmiştir. Oluşturulan bu yeni filo, Newyork (36 toplu), John Adams (28 toplu) ve Enterprise (12 toplu) gemilerinden ibaretti. Yapılan ilk harekâta Trablusgarp korsan gemileri kaçmıştır. Trablusgarp gemilerini güç gösterisiyle sindirmek umuduyla Amerikan gemilerinin büyük bir bölümü beraber hareket etmek için kumandan Morris'in yanında teğmen David Porter, teğmen James Lawrance ona eşlik etmek için hazırlanmıştır. Trablusgarp gemilerinin yoğun yayılım ateşi altında Amerikalılar karaya inerek oldukça üstün bir güçle gemilere ateş ederek mücadele etmişlerdir. Trablusgarp gemileri, Amerikan gemilerinden yapılan kurşun yağmuruna rağmen, sonuna kadar mücadele ederek gemilerini kurtarmışlardır⁷³.

Amerikan yönetimi Trablusgarp'a karşı savaşı devam ettirmenin amaçlarına ulaşmada yetersiz olduğunun farkına varmıştı. Yeni geliştirilen stratejiye göre; Trablus savunmasını oluşturan taş duvarları dövme görevinde gemiler, büyük kalibreli uzun toplarla donatılmalı ve sağlam bomba botları onlara eşlik etmeliydi. Trablus gemileri yeterli sayıda uzun pirinç 24 librelik toplara sahipti. Bu toplar gelen Amerikan gemilerine ihtiyatlı mesafeden ulaşabilen ve kasabaya saldıran birkaç gemiyi gafil avlayan toplardı. Trablus donanması birçok gambot ve yelkenli gemiye de sahipti. Büyük gemiler ağır silahlarla donatılmış ve acil durumlarda denize açılmaya müsait duruma getirilmişti. Gambotlardan bazıları 33,3 m uzunluğunda ve 3000 kg ağırlığında 13 kg top alabilen pirinç toplarla donatılmıştı. Gambotlar genellikle kayalıklar arasında ve şehrin topları altında demirlenirdi. Amerikan kumandanının emirleriyle bu savunma alanlarına bazı saldırılar yapılmışsa da başarılı olunamamıştır⁷⁴.

Amerikan gemileri üst üste yenilgi alınca bir barış anlaşması imzalamak zorunda kalmıştır. David Porter'e göre Amerika mücadeleyi biraz daha uzun sürdürerek daha iyi koşullar altında bir anlaşma imzalayabilirdi; fakat o zaman da Trablus korsanlarının elindeki Amerikalı mahkûmların çilesi daha da uzun olabilirdi. Porter savaş sonucunda; *"...tüm bu zavallı Amerikalı mahkûmlar serbest bırakıldığında çok neşeli oldular. Arkadaşlarından tebrikler alıyorlardı. Bu çatışmada uygar ulusların hakları için mücadele etmiş olan Amerika ulusu, donanması ile büyük ün kazanmıştır ve Hristiyanlık tüm Avrupa tarafından çok geçmeden takip edilen bir örnek oluşturuyor"*⁷⁵, sözleriyle her ne kadar yenilgi olsa da Amerika'nın uzun vadede büyük kazançlar elde ettiğini vurgulamaya çalışmıştır.

Alınan yenilgiden sonra Komodor Morris, Amerikan hükümeti tarafından geri çağrılmış, görevini yerine getirmedeki stratejik hatalarından dolayı cezalandırılmıştır. David Porter, Amerikan donanmasının bu başarısızlığından Amerikan hükümetinin yanlış kararlarının etkisi olduğunu iddia etmiştir. Ona göre; hükümet daha büyük gemi göndermemiş ve bazı politik sebeplerle 1812'ye kadar profesyonel kişileri de görevlendirmemiştir⁷⁶.

Amerikan donanması, 1804 yılında Trablusgarp limanında korsanların ele geçirdiği Philadelphia

⁷² Porter 1875, 46-47.

⁷³ Porter 1875, 50-52.

⁷⁴ Porter 1875, 53-54.

⁷⁵ Porter 1875, 66.

⁷⁶ Porter 1875, 54-55.

gemisini yakmıştır. Bununla yetinmeyen Amerika'nın asıl amacı buradaki yönetimi ele geçirmektir. Karamanlı Yusuf Paşa'nın ağabeyi Ahmed Bey ile gizlice anlaşan Amerika, Derne'yi ele geçirerek⁷⁷, tarihte ilk defa ülke dışında büyük bir ün elde etmiştir⁷⁸.

Trablusgarp ile Amerika arasındaki mücadele birkaç yıl daha devam ettikten sonra Cezayir Beylerbeyi'nin ve İngiliz Konsolosu'nun aracılığı ile 4 Haziran 1805 yılında bir anlaşma daha imzalanmıştır⁷⁹. Karşılıklı ele geçirilen esirler serbest bırakılmış ve Paşa'ya da verilecek olan para tamamen ödenmiştir.

Amerika ile Trablusgarp arasındaki ilişkiler 1812'ye kadar bir problem çıkmadan devam etmiştir⁸⁰. 1812 yılındaki Amerikan-İngiliz Savaşı sırasında, bir Amerikan savaş gemisinin Trablusgarp'a getirdiği ganimetlerin, İngiliz savaş gemileri tarafından geri alınmasına müsaade edilmesi anlaşma maddelerine aykırı olduğu için, bu hadise Trablusgarp'taki Amerika konsolosunun tepkisine neden olmuştur. 1815'de Amerikalı Kaptan Stephen Decatur, Yusuf Paşa'dan Amerikan savaş gemisinin elde ederek Trablusgarp'a getirdiği İngiliz ganimetlerini, İngilizlerin geri almasına müsaade ettiğinden dolayı, Yusuf Paşa'dan tazminat olarak 30 bin dolar istemiştir. Yusuf Paşa, 25 bin dolar vermek ve bazı esirleri serbest bırakmak şartıyla bir uzlaşmaya razı olmuştur⁸¹. 1835 yılında Trablus'ta çıkan karışıklık neticesinde Osmanlı Devleti burayı merkeze bağlamış; 1842 ve 1844 tarihlerindeki olaylar devlet tarafından kontrol altına alınmıştır⁸².

Amerika ve Tunus Garp Ocağı Arasındaki İlişkiler

Osmanlı Devleti'nin Tunus'la ilgilenmesi XVI. yüzyıl başlarında başlamıştır. Oruç Reis ve Barbaros Hayreddin Paşa'nın çabalarıyla 1534'de Tunus Osmanlı Devleti tarafından ele geçirilmiştir. Akabinde İspanyolların hüküm sürdüğü Tunus, 1574'de Yemen fatihi Koca Sinan Paşa ve Kaptan-ı Derya Kılıç Ali Paşa komutasındaki donanma tarafından tekrar geri alınmıştır⁸³.

Zaman süreci içerisinde Cezayir ve Trablusgarp eyaletlerinin Tunus üzerindeki baskılarından dolayı 1585'de beylerbeyi olarak Hasan Paşa tayin edilmiştir. Bu dönemde aynı zamanda Tunus'ta korsan sayısında bir artış gözlemlenmiştir. Denizcilerden dayı seçilerek kendisine bir takım görevler verilmesi de Garp Ocakları içinde ilk defa Tunus'ta başlatılmıştır⁸⁴.

Amerika ile Tunus arasındaki ilişkiler ise diğer Garp Ocaklarına nazaran daha ılımlı olmuştur⁸⁵. Amerikan temsilcisi O'Brien, Tunus ile anlaşma imzalamak istemiş, bunun üzerine Tunus Beyi 50 bin dolar, mühimmat ve malzeme isteyince müzakereler kesilmiştir. Bunun üzerine Amerikan temsilcisi Joseph Famin, Tunus Beyi Hamuda Paşa ile görüşmelerde bulunduktan sonra bir anlaşma yapmayı başarmıştır⁸⁶.

Tunus ile Amerika arasında imzalana Barış ve Dostluk Anlaşması 28 Ağustos 1797 tarihinde,

⁷⁷ Şarman 2002, 41-42.

⁷⁸ Şıvgın 2013, 107.

⁷⁹ Karasapan 1960, 131.

⁸⁰ Erol 1979; 1989, 139-140.

⁸¹ Erol 1979; 1989, 145.

⁸² Fahreddin – Nabi 2014, 740.

⁸³ Yiğit 2012, 386-388.

⁸⁴ Kavas 2012, 389-390; Maksudoğlu 1967, 190-219.

⁸⁵ Ezgü 1949, 63.

⁸⁶ Erol 1982, 17.

Amerika'nın Madrid Büyükelçisi David Humphreys'in yetkilendirdiği maslahatgüzarı Fransız tüccar Joseph Etienne Famin ile Tunus Dayısı Hamuda (Hamdullah) Paşa, Yeniçeri Ağası İbrahim Dayı ve Divan Başlı Süleyman bin Mahmut ve Ocağın yaşlıları tarafından imzalanmıştır⁸⁷. Bu anlaşma Amerika'ya 107 bin dolara mal olmuştur. Anlaşmaya göre; Amerika Tunus'a herhangi bir haraç vermeyecek, fakat yeni atanan konsolos Tunus'a armağanlar takdim edecekti. Orijinali Türkçe olan bu anlaşma 23 maddeden ibarettir⁸⁸.

Amerika Birleşik Devletleri'nin Günümüzde Bölge Üzerinde Politikaları

Mağrip bölgesi Osmanlı hâkimiyetinden sonra XIX. yüzyılın ortalarında Batılı sömürgecilerin kontrolü altına girmiştir. Cezayir, Tunus ve Mısır, Fransa ve İngiltere'nin egemenliğine girerken⁸⁹, 20. yüzyıla gelindiğinde Osmanlı Devleti'nin yıkılmasından sonra bölge gizli anlaşmalarla mandater yönetimler kurulmuştur⁹⁰. 1940'larda ise Kuzey Afrika kıyısındaki beş ülke (Mısır, Libya, Tunus, Cezayir ve Fas) batılı ülkelerin sömürgesi veya yarı sömürgesi durumundaydı⁹¹.

Bölge coğrafyası Osmanlı Devleti'nden koparıldıktan sonra, günümüzde dâhil olmak üzere, adeta "istikrarsızlıklar, despot yönetimler, ekonomik zorluklar, zengin doğal kaynaklar ve radikal akımların varlığıyla" anılmıştır. Mezkûr bölgede doğal kaynaklardan elde edilen yüksek gelirler, belirli kesimlerin elinde kalmaktadır. Çoğunluğa hükmeden bu kesimlerin, halkın demokrasi ve ekonomik taleplerini istismar etmesi bölgedeki kaosu tırmandıran başlıca etmenler olarak karşımıza çıkmaktadır⁹².

ABD, geçmişten günümüze dış politika ve millî güvenlik stratejisini "müdahaleci" ve "pragmatist" ve "jeopolitik" temeller üzerine kurmuştur⁹³. ABD, 1823 yılında ilan ettiği Monroe Doktrini ile Avrupa'nın etki alanına müdahalede bulunmayacağını, karşılığında ise Latin Amerika dâhil Amerika kıtasına herhangi bir müdahaleyi tanımayacağını ifade etmiştir. Buna rağmen ABD, ordusunu, bağımsızlıktan II. Dünya Savaşı'na kadar olan dönemde birçok defa dış müdahalede kullanmıştır.

ABD'nin Kuzey Afrika bölgelerine ilgisi çok eski tarihe dayanmakla beraber II. Dünya Savaşı'na kadar giderek azaldığını ifade edebiliriz. İngiliz kuvvetlerine Almanya ve İtalya'ya karşı savaşta destek vermek amacıyla ABD ordusu bu bölgelere girmiş⁹⁴; "Operation Torch" (Meşale Operasyonu) ile de Afrika'da askeri üs kurmanın zeminini oluşturmuştur⁹⁵.

Soğuk Savaş döneminde Sovyet hâkimiyetine ve ideolojisine karşı politikalarını belirleyen ABD'nin 1945-1991 yıllarındaki Afrika'daki rolü de bu çerçevede değerlendirilmelidir. ABD bu bağlamda anti-demokratik rejimlere destek vermekten imtina etmemiştir⁹⁶. II. Dünya Savaşı'ndan sonra Ortadoğu'yu Sovyet tehdidine karşı korumak için bölge ülkeleri arasında çeşitli ittifaklar gerçekleştirerek Sovyet tehdidini bu bölgeler üzerinden uzak tutmak istemiştir. Bu maksatla batıda Kuzey Atlantik İttifakı (North Atlantic Treaty Organisation / NATO); Güneydoğu Asya'da ise Güneydoğu Asya

⁸⁷ Fendoğlu 2002b, 274.

⁸⁸ Erol 1982, 118-124.

⁸⁹ Gerger 2012, 19.

⁹⁰ Göçer – Çınar 2015, 57.

⁹¹ Gök 2014, 227.

⁹² Göçer – Çınar 2015, 53-54.

⁹³ Gök 2014, 227; Sarı 2012, 98.

⁹⁴ Zabecki 2012.

⁹⁵ Howe 1957, 13-14.

⁹⁶ Sarı 2012, 98.

Anlaşması Örgütü (South East Asia Treaty Organisation / SEATO) tesis edilmiştir. ABD, Arap ülkeleri ile Arap olmayan ülkeler başta kendisi olmak üzere bölge dışı aktörlerle ittifak kurmaya sevk etmiştir⁹⁷.

20. yüzyıl sonlarından itibaren ABD, enerji havzalarının çevrelenmesi temeline dayalı yeni bir stratejik anlayış oluşturmaya başlamıştır⁹⁸. Soğuk Savaş sonrası Afrika'da azalan ABD ilgisi, yardımların da düşüşüne neden olmuştur. Nitekim yardımların % 85'i petrol bakımından zengin olan dört ülkeye (Nijerya, Angola, Gabon ve Güney Afrika) dağıtılmıştır⁹⁹.

Afrika'nın petrol ve doğalgaz rezervleri bölgeyi jeo-politik ve jeo-strejetik açıdan önemli bir konuma getirmektedir. Dünyanın en büyük dördüncü doğalgaz bölgesi olan Afrika'da; özellikle Nijerya, Mısır, Cezayir ve Libya bölgelerindeki önemli rezervler dikkat çekmektedir¹⁰⁰.

Bu bölgeler aynı zamanda enerji geçiş yollarının da üzerindedir¹⁰¹. Zira Libya ve Cezayir gibi doğal kaynak yönünden zengin Kuzey Afrika ülkelerinden, tankerler ve boru hatlarıyla Avrupa'ya doğalgaz sevkiyatı yapılmaktadır. Afrika'nın en büyük petrol yataklarına ve dördüncü büyük doğalgaz rezervlerine sahip olan ülkesi Libya, bu varlıklarını son yıllarda artan petrol fiyatlarının da etkisiyle önemli miktarda ekonomik kazanca dönüştürmeyi başarmıştır. Avrupa ülkeleri bu yolla, enerji kaynaklarını çeşitlendirme imkânına kavuşmakta ve enerji konusunda Rusya'ya olan bağımlılıklarını azaltmaktadır¹⁰².

Günümüzde ABD, petrol ve doğalgaz bakımından zengin olan bu bölgeleri ihmal etmemekte; resmi ziyaretlere, bölgesel işbirliğine ve Afrika'daki terör faaliyetleriyle mücadele gibi güvenlik konularına ağırlık vermektedir¹⁰³. Dünya hâkimiyet teorilerinden “*enerji kaynaklarını kontrol eden dünyayı kontrol eder*” anlayışıyla, en büyük rakibi Çin ve Rusya'ya karşı politikalar geliştirmeye çalışmaktadır¹⁰⁴.

ABD'nin bu amaçlarına yönelik politikalarının ana dinamiğini ise “*bölgesine göre rejimlerin değiştirilmesi, uluslararası sisteme monte edilerek kontrol edilebilir hale getirilmesi, iç ayaklanma başlatılması, baskı ve fiili güç*”¹⁰⁵ argümanları oluşturmaktadır.

Bunların yanında bölgesel ekonomik işbirliğiyle de buradaki konumunu güçlendirmek istemektedir. Örneğin, 1998 yılında Fas, Cezayir ve Tunus ile beraber bölgesel ekonomik işbirliği amaçlayan ABD, “*Eizenstat Girişimi*”ni öne sürmüştür. George W. Bush zamanında, ekonomik anlamda Cezayir-Amerika ilişkileri ivme kazanmıştır. Fas ile 2004 yılında imzaladığı serbest dolaşım anlaşması Kuzey Afrika ülkeleri ile ABD'nin ekonomik ilişkilerinin artacağına sinyallerini vermesi bakımından önemli kabul edilmektedir¹⁰⁶.

⁹⁷ Bingöl 2013, 26-27.

⁹⁸ Gök 2014, 227.

⁹⁹ Sarı 2012, 101.

¹⁰⁰ Sarı 2012, 102-103.

¹⁰¹ Gök 2014, 227.

¹⁰² Göçer – Çınar 2015, 55, 59.

¹⁰³ Sarı 2012, 104.

¹⁰⁴ Gök 2014, 227.

¹⁰⁵ Gök 2014, 227.

¹⁰⁶ Ferhavi 2013, 6.

ABD, bu bölgelerin Avrupa taraftarı olduğunu bildiği için; ordu, askeri üs, eğitim, askeri ve ekonomik yardımlar ile bu ülkelere nüfuz etmek istemiştir. Bu nedenle Kuzey Afrika'ya yakınlığı nedeniyle *AFRICOM* projesi ile İspanya'da asker üs kurmuştur. Bu proje esasen ABD'nin küresel stratejisinin bir parçasıydı¹⁰⁷.

Yıllardır baskıcı rejimlerle yönetilen Ortadoğu ve Kuzey Afrika coğrafyasının kaderi 2010 Aralık ayında, Tunus'ta ekonomik problemler yaşayan üniversite mezunu Muhammed Bouazizi isimli gencin kendini yakmasıyla başlayan isyanla kısmen değişmeye başlamıştır. Bu isyan hızla bölge coğrafyasına sirayet ederek Tunus, Mısır, Libya ve Yemen'de yönetim değişiklikleri ile sonuçlanırken; çeşitli Arap ülkelerinde de halkın yönetime karşı cesaretlenmesine neden olmuştur¹⁰⁸. Bu noktadan hareketle ABD, Kuzey Afrika'da rejim değişiklikleri öngören bir siyaset benimsemiştir. *Arap Baharı* söylemiyle 2010 yılında Tunus'ta başlayan değişim kısa zaman içinde Kuzey Afrika'daki diğer bölgelerde de etkisini göstermiştir¹⁰⁹.

Ortadoğu'da yaşanan bu dönüşüm süreci, ağırlıklı olarak *Arap Baharı* adı ile anılmakta; bunun yanında *Arap Devrimleri*, *Arap İsyanları* ve *Arap Uyanışı* olarak da ifade edilmektedir. Tunus'ta gerçekleşen halk ayaklanmasına *Yasemin Devrimi*, Mısır'dakine ise *Nilüfer Devrimi* gibi isimler verilmektedir. *Arap Baharı* teriminin 1968'de Çekoslovakya'da ortaya çıkan Sovyetler Birliği karşıtı halk ayaklanmalarına verilen isim olan *Prag Baharı*'ndan ilham alınarak ortaya çıktığını ifade edenler de bulunmaktadır¹¹⁰.

Tunus ve Mısır'la başlayan ayaklanma sürecinin, "ABD tarafından, petrol kaynaklarını ele geçirmek amacıyla Libya'da ve uzun süredir çatışma halinde olduğu Beşar Esad rejimini devirmek amacıyla da Suriye'de, yerel güçleri provoke etmek suretiyle başlatıldığına dair güçlü bir inanış bulunmaktadır¹¹¹". Mısır ve Tunus'ta başlayan isyan rüzgârları Libya'da da sert esmeye başlamış; Kaddafi yanlıları ve karşıtları olmak üzere ülke ikiye bölünerek aşiretler içinde iç savaş başlatılmıştır. Petrol gelirlerinin paylaşımı buradaki çatışmanın temel mihengini oluşturmuştur. Ürdün, Bahreyn, Suudi Arabistan, Fas, Irak, İran, Kuveyt, Umman, Sudan, Moritanya, Cezayir ve Lübnan'da da yönetim karşıtı protesto ve gösteriler düzenlenmişse de şimdilik rejim değişiklikleri yaşanmamıştır¹¹².

Dünyanın en önemli askeri-sınai-politik ülkelerinden biri olan ABD, bölgeyi şekillendirmede baskın bir aktör olmak istemektedir. Fakat *Arap Baharı* söylemiyle başlanan süreçte ABD'nin bölgedeki etkisi sınırlı kalmıştır. Her ne kadar son yıllarda bölgedeki etkinliğini kaybetmeye başlamışsa da Arap baharı sonrası ortaya çıkan tablodan kendi ulusal güvenlik stratejisine destek sağlamaya çalışmaktadır. Bu bağlamda "öncelikle *El Kaide* gibi unsurlarla mücadele etmek için yeni yönetimler ile ilişkilerini güçlendirmekte, tehdit algıladığı yönetimlere mesafeli davranmaktadır¹¹³".

Sonuç

Osmanlı Devleti, Akdeniz egemenliği açısından önemli bir bölge sayılan Kuzey Afrika bölgesiyle

¹⁰⁷ Akbal 2012, 1.

¹⁰⁸ Dersan-Orhan 2013, 18.

¹⁰⁹ Gök 2014, 227.

¹¹⁰ Dersan-Orhan 2013, 18.

¹¹¹ Dersan-Orhan 2013, 21.

¹¹² Dersan-Orhan 2013, 25-27.

¹¹³ Bingöl 2013, 35.

XVI. yüzyıldan itibaren yakından ilgilene başlamıştır. Cezayir'in ele geçirilmesiyle başlayan hâkimiyet süreci diğer bölgelerde de devam edince Akdeniz bir Türk gölü haline getirilmiştir.

Osmanlı Devleti sırasıyla Cezayir, Trablus ve Tunus'u alarak Garp Ocakları'nı kurmuştur. Fas Garp Ocakları'nın dışında kalmıştır. Osmanlı Devleti'ne yarı özerk bir şekilde bağlı bulunan Garp Ocakları, devlete ihtiyaç halinde gerek donanmalarıyla gerekse birtakım diplomatik olaylarda destek olmuştur. Zaman süreci içerisinde merkezden bağlarını koparıp bağımsız olarak hareket etmek isteyen Garp Ocakları, özellikle korsanlık faaliyetleriyle devletlerarası ilişkilerde Osmanlı Devleti'ni zor duruma sokmuştur.

Osmanlı Devleti ise, merkezden uzak olması hasebiyle olsa gerek, korsanlığa karşı almış olduğu tedbirleri tam manasıyla uygulatmakta zorlanmıştır. Bunun yanında Osmanlı Devleti Akdeniz'de faaliyette bulunan ve gerektiğinde yardıma gelen bu ocaklara karşı tam da bir cephe alamamıştır. Çok defa nasihat etmek suretiyle bunları idare edip, gazaya teşvik etmiştir. Bu noktadan hareketle Garp Ocakları Osmanlı Devleti'nin özellikle Akdeniz'deki siyaseti açısından önemli bir rol üstlenmişlerdir.

Garp Ocakları'nın süreç içerisindeki sorumsuz davranışları Osmanlı Devleti ile Amerika ilişkilerini yakından etkilemiştir. Amerika bağımsızlığını ilan ettikten sonra gelişip güçlenebilmek için gözünü Akdeniz'e çevirmiştir. Bu amaçla Amerika, gemilerinin Akdeniz'de rahatça dolaşması, ticaret yapan vatandaşlarını koruması ve onlara birtakım imtiyazlar sağlaması için Garp Ocakları ile mücadele etmek zorunda kalmıştır.

Garp Ocakları'nın Akdeniz'de güçlü olduğu XVIII. yüzyıl sonlarında Amerika, bağımsızlığını yeni kazanmış bir devletin doğum sancılarını çekiyordu. Bu nedenle dışişlerinde sert politikalar izleyecek durumda olmadığından Garp Ocakları ile çeşitli vergi anlaşmaları imzalamak zorunda kalmıştı. Bu anlaşmalar sayesinde bu bölgedeki korsanlardan sakınan Amerika; buradaki mücadeleleri sonucu donanmasını yenileme fırsatı bulmuş, böylece gittikçe artan ticari gücüne donanma gücünü de ekleyerek Doğu Akdeniz'e ilerleme imkânına kavuşmuştur.

Amerika kurulduktan sonra ilk kez ticaretinin güvenliğini sağlamak için büyük bir mücadeleye girmiştir. Garp Ocakları'nda kazandığı donanma tecrübesi günümüzdeki donanmanın temelini oluşturmuştur. Ticari kaygılar ve korsanlık olaylarıyla yaklaşık 200 yıl önce başlayan ABD'nin Kuzey Afrika macerası, Amerikan ordusu ve yönetici kadrosu üzerinde kalıcı izler bırakmıştır. Bu macera günümüze kadar olan süreçte inişli çıkışlı bir seyir takip etmiş çoğu zamanda istikrarlı ve dostane gelişmemiştir.

Geçmişte ticareti kaygılarla başlayan ABD'nin bu bölgelere ilgisi bugün artarak devam etmektedir. Yükselen bir güç tehdidi olarak gördüğü Çin ve Rusya'ya karşı enerji havzalarına yönelik olarak strateji belirleyen ABD; gelecekteki stratejisini de büyük bir ihtimalle "müdahaleci", "pragmatist" ve "jeopolitik" zeminlere inşa edecektir.

BİBLİYOGRAFYA

Arşiv Belgeleri

BOA (Başbakanlık Osmanlı Arşivi)

- “*Cevdet Askeriye*” 1132/50285, 7 Eylül 1759 (14 M 1173), 1070/47104, 26 Aralık 1761(29 C 1175), 1088/48021, 30 Mayıs 1764 (29 Z 1171), 1140/50660, 20 Mart 1776 (29 M 1190), 332/13772, 8 Ocak 1785 (26 S 1199), 69/3267, 24 Mart 1792 (09 Ş 1206), 279/11607, 1 Eylül 1801 (22 L 1216), 1212/54327, 1 Şubat 1818 (24 Ra 1233),
- “*Cevdet Bahriye*” 69/3267, 24 Mart 1792 (09 Ş 1206)
- “*Hatt-ı Hümayûn*” 245/13782, 21 Mart 1811 (25 S 1226), 458/22557, 15 Şubat 1815 (05 L 1230), 746/35259, 14 Ağustos 1815 (08 N 1230), 1283/49739, 14 Aralık 1816 (34 M 1232), 1283/49765, 13 Şubat 1817 (36 R 1232)

Modern Literatür

- Acıpınar 2010 M. Acıpınar, “XVII. Yüzyılın İlk Yarısında Toskana Grandukalığında Türk Esirler”. *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih İncelemeleri Dergisi* XXV/1 (2010) 15-38.
- Akbal 2012 Ö. Akbal, “ABD'nin Afrika'ya Uzanan Eli: U.S. Africom”.
Kaynak: <http://www.21yyte.org/tr/arastirma/amerika-arastirmalari-merkezi/2012/06/12/6636/abdinin-afrikaya-uzanan-eli-u-s-africom>
- Akçura 1940 Y. Akçura, *Osmanlı Devleti'nin Dağılma Devri (XVIII. ve XIX. Asırlarda)*. İstanbul 1940.
- Angel de Bunes 1999 M. Angel de Bunes, “Kanuni, Barbaros Paşa ve V. Charles: Akdeniz Dünyası”. Ed. G. Eren, *Osmanlı 1*. Ankara (1999) 392-397.
- Antony 2007 R. J. Antony, *Pirates in the Age of Sail*. New York 2007.
- Atamer 1967 H. Atamer, “İlk Türk-Amerikan Münasebetleri”. *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi* 2 (1967) 20-25.
- Bingöl 2013 O. Bingöl, “Arap Baharı ve Ortadoğu: Çok Eksenli Güç Mücadelesinde Denge Arayışları”. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi / Journal of Turkish World Studies* XIII/2 (2013) 25-49.
- Bozkurt 2002 N. Bozkurt, “Korsan”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* c. 26. İstanbul (2002) 210-212.
- Breitman 2009 I. Breitman, *The Forgotten Founding Father of America The Barbary Conflicts, Part II: Navy and Commerce 1776-1816*. London 2009.
- Cin 1991 H. Cin, “Mağrib Ülkeleri Üzerinde İslam'ın ve Türklerin İdari ve Hukuki Tesirleri”. Ankara Üniversitesi *Osmanlı Tarihi Araştırmaları Merkezi Dergisi* 2 (1991) 15-38.
- Çetin 2002 A. Çetin, “Garp Ocaklarında Türk Varlığı”. Eds. H. C. Güzel, K. Çiçek – S. Koca, *Türkler* 9. Ankara (2002) 926-935.
- Dersan-Orhan 2013 D. Dersan Orhan, “Ortadoğu'nun Krizi: Arap Baharı ve Demokrasinin Geleceği”. *Atılım Sosyal Bilimler Dergisi* 3/1-2 (2013) 17-29.
- Eickhoff 1999 E. Eickhoff, “Akdeniz'deki Osmanlı Deniz Cephesi (XVI-XVIII. Yüzyıl)”.

- Ed. G. Eren, *Osmanlı 1*. Ankara (1999) 384-391.
- Erhan 1991 Ç. Erhan, "1830 Osmanlı-Amerikan Antlaşması'nın Gizli Maddesi ve Sonuçları". *Bellekten* LXII/234 (1998) 457-465.
- Erhan 1998 Ç. Erhan, "Amerika Birleşik Devletleri'nin Mağrib Ülkeleri İle İlişkileri (1776-1815)". *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi* 53/1 (1998) 127-146.
- Erol 1979 M. Erol, "Amerika'nın Cezayir İle Olan İlişkileri (1785-1816)". *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi* 32 (1979) 689-730.
- Erol 1979; 1989 M. Erol, "Amerikan Trablusgarp İlişkileri". *Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Dergisi* 13/24 (1979; 1989) 129-155.
- Erol 1982 M. Erol, "Amerika'nın Tunus İle Olan İlişkileri (1796-1815)". *Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Dergisi* 30/1-2 (1982) 115-128.
- Ezgü 1949 F. Ezgü, *Osmanlı İmparatorluğu-Amerika Birleşik Devletleri İktisadî, Siyasî ve Kültürel Münasebetlerin Kuruluşu ve Gelişmesi (1795-1908)*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi. İstanbul 1949.
- Fedai 2008 A. Fedai, *Fransa Hâkimiyetinde Cezayir (1914-1954)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi. Elazığ 2008.
- Fendoğlu 2002a H. T. Fendoğlu, *Modernleşme Bağlamında Osmanlı-Amerika İlişkileri*. İstanbul 2002.
- Fendoğlu 2002b H. T. Fendoğlu, "Osmanlı-Abd Arasındaki Ticari İlişkiler". Eds. H. C. Güzel, K. Çiçek – S. Koca, *Türkler* 16. Ankara (2002) 270-282.
- Ferhavi 2013 F. Ferhavi, "Ortadoğu ve Afrika'da Fransız Dış Politikası". *Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK), Analiz No:27, Ortadoğu ve Afrika'da Fransız Dış Politikası*. (2013) 1-14.
- Feyzioğlu 2009 Ö. Feyzioğlu, *Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre Sultan Abdülaziz Dönemi Osmanlı Amerika İlişkileri (1861-1876)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi. Kocaeli 2009.
- Gencer et al. 2008 A. İ. Gencer, A. F. Örenç – M. Ülver, *Türk Amerikan Silah Ticareti Tarihi 1/Belgeler*. İstanbul 2008.
- Gerger 2012 H. Gerger, *ABD Ortadoğu Türkiye*. İstanbul 2012.
- Göçer – Çınar 2015 İ. Göçer – S. Çınar, "Arap Baharı'nın Nedenleri, Uluslararası İlişkiler Boyutu ve Türkiye'nin Dış Ticaret ve Turizm Gelirlerine Etkileri". *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 6/10 (2015) 51-68.
- Gök 2014 N. Gök, "Osmanlı-Amerika İlişkilerinin Başlamasında Kuzey Afrika Ülkeleri (Garp Ocakları)'nın Etkileri ve İlk Anlaşmaların Diplomatik Açından Tahlili". *Tarihin Peşinde* 11 (2014) 211-240.
- Güler 2005 Y. Güler, "Osmanlı Devleti Dönemi Türk-Amerikan İlişkileri (1795-1914)". *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi* 6/1 (2005) 227-240.
- Hizmetli 1994 S. Hizmetli, "Türklerin Yönetimi Döneminde Cezayir'in İdaresi ve Kurumları". *Bellekten* 58/221 (1994) 79-80.
- Howe 1957 G. F. Howe, *United States Army in World War II: The Mediterranean Theater of Operations: Northwest Africa: Seizing the Initiative in the West*. Washington 1957.

- İnalcık 2011 H. İnalcık, *Kuruluş ve İmparatorluk Sürecinde Osmanlı (Devlet, Kanun, Diplomasi)*. İstanbul 2011.
- Jewett 2002 T. Jewett, "Terrorism in Early America: The U.S. Wages War Against the Barbary States to End International Blackmail and Terrorism". *The Early America Review* IV/2 (2002) 6-15.
- Kahraman 1993 K. Kahraman, "Cezayir". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* c. 7. İstanbul (1993) 486-489.
- Karasapan 1960 C. T. Karasapan, *Libya, Trablusgarp, Bingazi ve Fizan*. Ankara 1960.
- Kavas 1999 A. Kavas, "Osmanlı Devleti'nin Afrika Kıtasında Hâkimiyeti ve Nüfusu". Ed. G. Eren, *Osmanlı* 1. Ankara (1999) 421-430.
- Kavas 2012 A. Kavas, "Trablusgarp". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* 41. İstanbul (2012) 288-291.
- Kitapçı 1999 Z. Kitapçı, "Osmanlıların Orta Afrika Politikası: Askeri, Ticari ve Siyasi İlişkiler". Ed. G. Eren, *Osmanlı* 1. Ankara (1999) 411-420.
- Köse 2010 O. Köse, "18. Yüzyılda Doğu Akdeniz'de Ticaret ve Güvenlik". *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi (Prof. Dr. Bayram Kodaman'a Armağan Özel Sayısı)* (2010) 266-275.
- Kuran 1999 E. Kuran, "Osmanlı Döneminde Mağrib Tarihi". *Osmanlı Ansiklopedisi* c. 1 (1999) 398-400.
- Kurat 1964 A. N. Kurat, "Berberi Ocakları İle Amerika Birleşik Devletleri Münasebetleri (1774-1816)". *Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Dergisi* 2 (1964) 2-3.
- Kütükoğlu 1968 M. Kütükoğlu, "XVIII. Yüzyılda İngiliz ve Fransız Korsanlık Hareketlerinin Akdeniz Ticareti Üzerinde Etkileri". *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi* 12 (1968) 57-71.
- Maksudoğlu 1967 M. Maksudoğlu, "Tunus'ta Dayıların Ortaya Çıkışı". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 14/1 (1967) 189-219.
- McNamara 2016 R. McNamara, "The Young U.S. Navy Battled North African Pirates: Barbary Pirates Demanded Tribute, Thomas Jefferson Chose to Fight".
Kaynak:
<http://history1800s.about.com/od/americanwars/tp/barbarywars.htm>
- Özdemir 2005 Ş. Özdemir, "Osmanlı Donanmasının Bir 'Seyir Defteri' ve XVIII. Yüzyıl Osmanlı Denizciliğine İlişkin Bazı Gözlemler". *Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Dergisi* 37 (2005) 213-263.
- Özkan 1994 Y. Özkan, "Eski Akdeniz-Yeni Akdeniz Şu Bizim Akdeniz". *Ekonomik Yaklaşım* 4/11 (1994).
- Özmen 2007 C. Ö. Özmen, "Genç Cumhuriyet'in Akdeniz Savaşları, Osmanlı İmparatorluğu'yla Yapılan 1830 Dostluk ve Ticaret Antlaşması; ya da 19. Yüzyıl Amerikan-Osmanlı İlişkilerinin Amerikan Yazınına Etkisi ve Seyahatnameler". *Doğu-Batı Dergisi* 42 (2007).
- Öztuna 1979 Y. Öztuna, *Büyük Türkiye Tarihi* 14. Ankara 1979.
- Pakalın 1983 M. Z. Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü* 1-2. İstanbul 1983.

- Porter 1875 D. D. Porter, *Memoir of Commodore David Porter of the United States Navy*. New York 1875.
- R. Fahreddin – M. Nabi, “Trablusgarp, Bingazi ve Oniki Ada Meseleleri”. Çev. Ü. Taşkın. *Tarih Okulu Dergisi* 7/18 (2014).
- Sarı 2012 B. Sarı, “Amerikan Ulusal Çıkarları ve Afrika”. *Ankara Üniversitesi Afrika Çalışmaları Dergisi* 1/2 (2012) 95-119.
- Steel 2001 R. Steel, “America’s Mediterranean Coast”. Eds. M. Bacigalupo – P. Castagneto, *America and the Mediterranean, AISNA Associazione Italiana di Studi Nord-Americani* (2001) 19-22.
- Şarman 2002 K. Şarman, “Osmanlı Topraklarında Büyük Gerginlik: Amerika’nın İlk Denizaşırı Harekâtı”. *Popüler Tarih* 2 (2002) 38-42.
- Şıvgın 2013 H. Şıvgın, “ABD’nin Trablusgarp’a Askeri Müdahalesi: 1801-1805”. Haz. Haydar Çakmak, *ABD’nin Askeri Müdahaleleri 1801’den Günümüze*. İstanbul 2013.
- Toprak 2012 S. V. Toprak, “Osmanlı Yönetiminde Kuzey Afrika: Garp Ocakları”. *Türkiye Mecmuası* 22 (2012) 223–236.
- Yiğit 2012 İ. Yiğit, “Tunus”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* c. 41. İstanbul (2012) 385-388.
- Zabecki 2012 D. T. Zabecki, “North Africa”.
Kaynak: http://www.pbs.org/thewar/detail_5211.htm